

DE PROFESSIETHEORIE OP NIEUWE WEGEN ?

RITA SCHEPERS

1. Inleiding

In een recent artikel "The theory of professions : state of the art" schrijft Freidson dat met heroriëntatie van de professionelliteratuur in de jaren '60 en vooral in de jaren '70 wel de inhoud van het theoretiseren over de professies veranderde - het werd bv. heel wat kritischer ten aanzien van deze beroepen - maar dat de aard ervan ongewijzigd bleef (Freidson, 1983 : 19-38). Volgens hem komt dit omdat het professiebegrip een inherent evaluatief en veranderend historisch karakter heeft. Men kan het bijgevolg niet definiëren, dit wil zeggen, een geheel van kenmerken en attributen opsommen, waardoor een fenomeen in de empirische wereld kan afgebakend worden. "Professie" is dus geen generisch concept, al doet men wel alsof. Om deze reden zou de ontwikkeling van een waarachtige theorie van de professies uitgesloten zijn.

Deze bedenkingen van Freidson, die één van de prominente vertegenwoor-

digers van de machts- en beheersingsbenadering is en veel tot de theorievorming over professies heeft bijgedragen, vormen de aanleiding tot dit artikel. We geven eerst de teneur van de twee voornaamste theoretische benaderingen van het professiefenomeen, namelijk de functionalistische en de machts- en beheersingsbenadering (1).

Dit wordt door enkele kritische overwegingen gevolgd. Tenslotte zullen we op basis hiervan Freidsons suggesties voor de verdere ontwikkeling van de professietheorie onderzoeken. Voorafgaandelijk willen we de aandacht van de lezer erop vestigen dat dit artikel in hoofdzaak op literatuur over de medische professie steunt.

A. De theoretische benadering van de professies

I. Het functionalisme

In dit beknopte overzicht van de functionalistische benadering van de professies gaat de aandacht eerst naar Parsons. Hij heeft ongetwijfeld het denken over dit onderwerp diepgaand beïnvloed (Rueschemeyer, 1980 : 312-313; Dingwall, 1983 : 1). Wel neemt Parsons binnen het functionalisme een uitzonderingspositie in omdat hij vrijwel de enige is, die de professies uitdrukkelijk in het kader van de ontwikkeling van de moderne samenleving gesitueerd heeft. Het tweede hier vermelde voorbeeld, namelijk Goodes benadering, is dan ook illustratiever voor de wijze waarop de relatie tussen de professies en de samenleving doorgaans binnen het functionalisme geconceptualiseerd wordt.

Een van de centrale problemen in Parsons' denken was de vraag hoe stabiliteit in een samenleving mogelijk was, ondanks de individuele wilsconflicten, de oorlog van allen tegen allen (Dingwall, 1983 : 2). Het antwoord van toonaangevende liberale economen bevredigde hem niet. Deze conceptualiseerden de sociale orde als een aggregaat van geatomiseerde eenheden, gericht op de maximale vervulling van hun eigenbelang. The structure of social action (1937), deels geschreven als reactie hierop, zocht in navolging van Durkheim een oplossing in de richting van een sociaal geconstrueerde normatieve orde. Volgens Parsons maakte een morele consensus de eenheid van het sociaal systeem mogelijk. In "The professions and social structure" paste hij deze idee toe op de beroepswereld (Parsons, 1939 : 457-467). Ogenschijnlijk uiteenlopende beroepsstructuren, zoals de professies, de bureaucratistische organisatie en

het bedrijfsleven delen een gemeenschappelijk waardenpatroon, waarin universalisme, rationaliteit en functionele specificiteit centraal staan. Deze waarden worden door het bredere sociale systeem, waarbinnen de beroepsstructuur functioneel ingebed is, voortgebracht. Volgens Parsons zijn er evenmin diepgaande verschillen in de motieven van zakenlui, bureaucraten en professionals. Allen streven naar 'individual achievement' en succes. Het altruïsme, dat de professies kenmerkt, is niet meer dan een bijkomende norm die voor de goede functionering van de professional-cliënt-relatie vereist is. De manier waarop het doel - succes - bereikt wordt, is bij de professionele beroepsarbeid dus op een andere wijze geïnstitutionaliseerd. Of, met andere woorden, de professies met hun ogenschijnlijke miskenning van hun eigenbelang en hun nadruk op altruïstische dienstverlening, zijn geen anachronisme maar een alternatieve weg naar een gedeeld normatief doel.

Deze idee van fundamentele overeenkomsten tussen de professies, het bedrijfsleven en de bureaucratische organisatie werd in zijn later werk in een gewijzigde vorm hernomen, namelijk als een toenemende professionalisering van de bureaucratie en de markt. In 1968 schreef hij dat het professionele complex "the most important single component in the structure of modern societies" is geworden.

"It has displaced first the 'state', in the relatively early modern sense of that term, and, more recently, the 'capitalistic' organisation, of the economy. The massive emergence of the professional complex, not the special status of capitalistic or socialistic modes of organization, is the crucial structural development in twentieth-century society (...). The new leadership element is based on cultural criteria of legitimacy rather than criteria of political power or economic success", (Parsons, 1968 : 545).

In The system of modern societies (1971) werd de voortschrijdende professionalisering in verband gebracht met de recente revolutie in het onderwijs. Hieraan kende Parsons hetzelfde belang toe als aan de industriële en de democratische revolutie.

"The educational revolution, through the development of the academic complex and channels for applying academic competence, has thus begun to transform the whole structure of modern society. Above all, it reduces the relative importance of two major ideological concerns, the market and bureaucratic organization. The emerging

emphasis is on associational organization, especially its collegial form", (Parsons, 1971 : 98).

Deze onderwijsrevolutie heeft de beroepsstructuur als het ware veredeld. Vooral de groei van het "associational complex" - hiertoe behoren niet alleen de professies, maar bv. ook belangenorganisaties, vakbonden en vrijwilligersorganisaties - verhoogde de adaptieve capaciteit van het sociaal systeem als geheel.

In de bescheidener analyses van de andere functionalisten beperkt men er zich doorgaans toe te beklemtonen dat de professies zeer belangrijke maatschappelijke functies vervullen welke nauw verbonden zijn met de centrale waarden van de samenleving en voorts dat de kenmerkende eigenschappen van deze beroepen functioneel zijn voor de relatie tussen de beroepsbeoefenaar en de cliënt en voor de samenleving als geheel. Eenheid, harmonie, consensus, integratie en functionele samenhang staan voorop. Goode bv. stelt vast dat de professionele arbeid, gezien de complexiteit ervan en de deskundigheid die ervoor vereist is, zeer moeilijk door leken controleerbaar is terwijl het nochtans van zeer groot belang is dat de dienstverlening op een competente en zorgvuldige wijze gebeurt. Er staat immers meestal veel op het spel voor de cliënt. Bovendien heeft de professionele beroepsarbeid betrekking op centrale maatschappelijke waarden. Het specifieke dilemma is dus dat sociale controle bij de professies tegelijkertijd belangrijker en moeilijker is. De functionalistische oplossing voor dit probleem komt in grote lijnen overeen met de eigen zienswijze van deze beroepen : de professies controleren zichzelf. De zorgvuldige selectie van de leden, de lange opleiding en de grondige socialisatie, de gemeenschappelijke waarden, de beroepscode en de disciplinaire raden zijn instrumenten om deze zelfcontrole tot stand te brengen en dienen als garantie voor de gemeenschap en de cliënt. In ruil hiervoor verwachten en krijgen professionals het vertrouwen van de cliënt en de gemeenschap, relatieve afwezigheid van sociale controle door leken, bescherming tegen concurrentie en een hoog prestige en inkomen (Goode, 1957 : 194-200).

De beroepsgemeenschapsgedachte is typerend voor de functionalistische benadering van de interne organisatie van deze beroepen. De beroepsgenoten vormen een egalitaire structuur, gebaseerd op collegialiteit en een gezamenlijke beleving van waarden, die via directe of indirecte interactie tot uiting komt. De gemeenschap is de basis voor de identiteit van de beroepsgenoten en dient als voornaamste referentiekader voor de

leden (Mok, 1973 : 52 e.v.). Veel aandacht ging in dit verband naar de socialisatieprocessen, naar de wijze waarop de nieuwe leden in de professionele cultuur geïnitieerd werden en waarop de overeenkomst tussen individuele motivatie en maatschappelijk belang tot stand gebracht werd. Het evenwichtsperspectief primeert tenslotte ook op het vak van de professional-cliënt relatie.

2. De machts- en beheersingsbenadering

De machts- en beheersingsbenadering bouwt verder op de kritieken op het functionalistisch denken door macht en beheersing, conflict en strategie centraal te stellen. Tevens geeft ze de maatschappelijke verandering in het denken over de professies weer. Meer en meer worden de nadelen van verregaande professionalisering, medicalisering en toenemende verdeskundiging in het licht gesteld.

De verklaring voor de macht van de professies kan erg verschillen al naargelang Weber en/of Hughes dan wel Marx als inspiratiebron genomen werd. De studies in het spoor van de twee eersten worden hier behandeld onder de hoofding "beheersingsbenadering", een wat arbitraire term die als voornaamste bedoeling heeft het onderscheid met de tweede benadering, i.c. de marxistische, te beklemtonen.

a. De beheersingsbenadering

De twee figuren die hier inspirerend gewerkt hebben, zijn E. Hughes en M. Weber. We vatten hun ideeën inzake professies kort samen. Hughes is vooral bekend omwille van zijn onderscheid tussen 'licence' en 'mandate'. Alle beroepen hebben een impliciete of expliciete licentie om bepaalde onderscheiden activiteiten uit te oefenen in ruil voor geld, goederen of diensten. Het zijn deze geformaliseerde ruilrelaties die de arbeidssfeer scheiden van de niet-arbeidssfeer. Indien de beroepsleden, dank zij deze gedeelde werkervaring, een gemeenschapsgevoelen ontwikkelen, bestaat de kans dat ze een mandaat zullen opeisen om voor henzelf en voor anderen het 'juiste' gedrag inzake hun werk, de wijze van de dienstverlening en, het meest cruciaal, de patronen van vraag en aanbod van het publiek te bepalen. Vooral de professies vormen een voorbeeld van beroepen met een mandaat. Hij onderstreept wel dat er slechts graadverschillen tussen de professies en andere beroepen bestaan.

Alhoewel de relatie tussen de professies en de morele orde in Hughes' werk uitgebreid bediscussieerd wordt, inspireerde zij voornamelijk studies die het streven van professies naar hun eigenbelang centraal stelden (Dingwall, 1983 : 5).

Webers ideeën over economische actie en monopolisatie werden door sommigen bruikbaar geacht om de dominantie van de medische professe over de medische markt inzichtelijk te maken (bv. Berlant, 1973). Volgens Weber hebben alle groepen, zelfs deze zonder primair economische doelstellingen, schaarse goederen nodig om hun doeleinden te bereiken. Economische actie vormt daarom een belangrijk onderdeel van het groepsleven. Gezien de goederen schaars zijn, zullen de verschillende groepen met elkaar wedijveren om een zo groot mogelijk deel te veroveren.

Verloopt het conflict geordend en geweldloos dan spreekt men van concurrentie. Vermits de concurrentie zich niet in een sociaal vacuüm afspeelt, maar binnen een gegeven politieke en juridische constellatie die een zekere dwang uitoefent, zullen groepen hiermee ook rekening houden bij hun gedrag. Economisch gedrag kan, volgens Weber, dus niet begrepen worden zonder referentie naar de motieven van de groep maar evenmin zonder rekening te houden met de condities waarbinnen de concurrentie plaatsvindt.

De beheersingsbenadering (2) heeft met de functionalistische een aantal aspecten gemeen. Zo wordt de aandacht in hoofdzaak op de professies zelf toegespitst. Een brede schets van de ontwikkeling van de moderne industriële samenleving en van de rol van de professies hierin, zoals door Parsons uitgewerkt werd, ontbreekt. Men zal ook niet ontkennen dat minstens een aantal professies, met het medisch beroep als typevoorbeeld, belangrijke maatschappelijke functies vervullen. De professies interpreteren en definiëren een deel van de werkelijkheid. Hughes heeft dit als volgt verwoord :

"Professions, perhaps more than other kinds of occupation (...) claim a broad legal, moral and intellectual mandate. Not only do the practitioners, by virtue of gaining admission to the charmed circle of the profession, individually exercise a mandate to do things others do not do, but collectively they presume to tell society what is good and right for it in a broad and crucial aspect of life" (Hughes, 1975 : 249).

Daarnaast oefenen ze controle uit op het naleven van de door hen ontwikkelde definities. Professies zijn ook in deze benadering beroepen met een geprivilegieerde positie, die gekenmerkt wordt door monopolie en autonomie, een hoog inkomen en prestige. Vooral het bezit van autonomie wordt als een belangrijke differentiërende karakteristiek beschouwd. Zo legt Freidson er de nadruk op dat een professie zich van andere beroepen onderscheidt doordat ze het recht heeft haar eigen werk te controleren en de evaluaties van buitenstaanders onwettig en onaanvaardbaar te noemen. Daarbij is het werkelijk essentieel dat het beroep op technisch en wetenschappelijk vlak autonoom is. Het moet vrij gelaten worden bij de ontwikkeling van zijn kennis en deskundigheid en zelfstandig kunnen beslissen welke de wetenschappelijk aanvaarde praktijken zijn. Een professie controleert de arbeidsinhoud en -omstandigheden van de aanverwante beroepen zonder op haar beurt aan hun controle en evaluatie onderworpen te zijn (Freidson, 1970).

Wat men echter ontkent is dat deze geprivilegieerde positie superioriteit in kennis en dienstgerichtheid zou weerspiegelen.

Vandaar de vraag :

"How can it be explained that, even though their pretended superiority (in knowledge and service-orientation) does not correspond to objective reality, a small number of occupations manage to persuade the power elites to grant them autonomy, monopoly and other special prerogatives whereas some other occupations, with perhaps even more powerful arguments do not manage to obtain similar privileges" (Gyarmati, 1978).

Hierop wordt geantwoord dat de professies zelf hun positie construeren. Aangezien een beroep alléén geen machtspositie in de samenleving tot stand kan brengen, is de tweede schakel in de redenering dat de overheid en de sociale elites, voornamelijk om reden van gelijklopende belangen en verwante ideologieën, de aanspraken van de professies steunen. De afnemers en de concurrenten spelen in dit proces een ondergeschikte rol. De eersten zullen ertoe gebracht worden om de machtspositie van het beroep te erkennen en te aanvaarden. De concurrenten worden ofwel uitgeschakeld ofwel onder controle gebracht.

In tegenstelling tot de functionalisten leggen de auteurs binnen deze richting er dus de nadruk op dat er geen rechtstreekse band bestaat

tussen de beroepsactiviteit en de institutionele vertaling van deze activiteit. Beroepsgroepen zullen pogen de institutionele vertaling van hun activiteiten in hun voordeel te beslechten. De mogelijkheden tot autonomie zijn echter voor alle beroepen niet even groot en het vervullen van een sociaal gewaardeerde taak zal de kansen op succes aanzienlijk vergroten (Johnson, 1972).

Veel aandacht gaat naar de tactieken en strategieën van de professies om naar de macht te grijpen. Gespecialiseerde kennis, lange en geformaliseerde opleiding, de ontwikkeling van een beroepscode en het bestaan van disciplinaire raden kunnen instrumenten zijn in dit proces. Artsen kunnen bv. door mystificatie, door ingewikkeld taalgebruik en door allerhande symbolen meer imponeren dan strikt noodzakelijk is. De opleiding helpt bij de realisatie van de interne homogeniteit, wat belangrijk is voor een succesvol optreden op de markt. Ze laat tevens toe het aantal beroepsbeoefenaren te beheersen. Teveel leden is immers nadelig, omdat een hoog aanbod tot moeilijke arbeidsomstandigheden en tot scherpe concurrentie kan leiden. Omgekeerd is een tekort gevaarlijk omdat het cliënteel dan op zoek kan gaan naar alternatieve vormen van hulpverlening en concurrenten zouden kunnen pogen het gat in de markt te vullen (3). De opleiding legitimeert daarenboven de autonomie en de dominantie van het beroep. Ook de aanwezigheid van controleorganen belast met de handhaving van de eer en de waardigheid van het beroep en de formulering van een ethische code kunnen de interne homogeniteit bevorderen door afwijkend groepsgedrag te bestraffen en bijdragen tot de legitimering van de autonomie en de dominantie van de beroepsgroep.

Deze factoren worden dus niet langer beschouwd als intrinsieke kenmerken van de professies (Freidson : 82-83) en men plaatst heel duidelijk een aantal vraagtekens bij hun zogenaamd functioneel karakter voor de samenleving. Eerder beschouwt men hen als onderdelen van de professionele ideologie met als specifieke functie de autonomie en de privileges van de professies te verruimen en te legitimeren.

b. De marxistische benadering

De analyses van de medische professe vanuit marxistische hoek zijn weinig talrijk. Volgens Parry en Parry bestond er tot voor kort binnen het marxisme weinig belangstelling voor de professies voornamelijk op grond van het argument dat een professionele arbeidsverdeling niet tot de traditionele verdeling tussen kapitaal en arbeid te herleiden viel (Parry en

Parry : 40). Het voornaamste onderscheid met de voorgaande benadering ligt in de rol die aan de professies en aan het professionaliseringsfenomeen in de ontwikkeling van de bredere klassenstructuur toegekend wordt. De aandacht gaat in de eerste plaats naar de inherente contradicties binnen het kapitalistisch systeem, naar de klassentegenstellingen, de uitbuiting en de onderdrukking van de arbeidende klasse door de heersende klasse. Vanuit dit brede omvattende kader kijkt men naar de gezondheidssector. Men veronderstelt dat deze in miniatuur de conflicten van de bredere samenleving reflecteert. In Krauses woorden :

"The health system plays an important part in maintaining social inequality and the persistence of disease. Health systems have reflected in miniature the achievements and failures of the societies in which they have existed" (Krause, 1977 : 1).

De staat en de kapitalistische elites zouden o.m. het gezondheidssysteem en de medische professie gebruiken om de spanningen binnen het systeem in bedwang te houden. De meningen lopen uiteen over de gevolgen hiervan voor de positie van de medische professie. Sommigen wijzen op haar toenemende proletarisering; anderen menen dat het beroep dank zij zijn bijdrage aan de instandhouding van het systeem hieraan ontsnapt. Een voorbeeld van deze laatste meest gangbare opvatting vindt men bij Johnson. Deze stelt dat door het kapitalisme de rol van de arbeider en van de kapitalist in verschillende fragmenten opgedeeld wordt.

"To the extent to which tasks are an aspect of the collective labourer or the global functions of capital they will be subject, on the one hand, to coordination and unity or, on the other hand, control and surveillance" (Johnson, 1977 : 103).

Professies beschouwt hij als een onderdeel van de functies van de kapitalist. Hierdoor worden ze tegen de voortschrijdende devaluatie van de arbeid, die men bij andere beroepen vaststelt, beschermd.

"The forms of occupational control (...) can now be seen as processes integral to class structuration and reflecting a dominant mode of production; that is to say that professionalism, involving the colleague control of work activities can arise only where the ideological and political processes sustaining indeterminacy coincide with the requirements of capital" (Johnson, 1977 : 106).

Een genuanceerdere benadering, die trouwens in velerlei opzichten aansluit bij de bovengenoemde beheersingsbenadering, vindt men bij M.S. Larson. Ze analyseert het actieve optreden van beroepsgroepen ter verovering en monopolisering van een markt voor hun professionele diensten en ter verbetering van hun positie op de statushiërarchie. Hun succes vraagt een samenspel van diverse factoren, intern en extern aan het beroep. Volgens Larson speelt de organisatie van de opleiding op intern beroepsvlak een cruciale rol. Het is dank zij haar dat herkenbare en als superieur beschouwde diensten op de markt kunnen gebracht worden. De opleiding aan de door de professie gecontroleerde opleidingsinstituten brengt een minimum aan homogeniteit zowel op het wetenschappelijk-technische vlak als naar sociale herkomst en beroepsbeeld tot stand. Het is daarenboven een mechanisme om het aantal professionals aan de marktsituatie aan te passen. Op extern vlak gaat de aandacht vooral naar de houding van de overheid.

Staatsinterventie zou niet alleen de superioriteit van een beroep officieel erkennen, wat een zekere compensatie zou bieden voor de economische en sociale kosten van de opleiding maar ook zou ze alternatieve probleemoplossingen uitschakelen. Ideologische convergenties tussen de sociale elite en de professies zouden de kansen op succes van het professioneel project vergroten. De marktstructuur tenslotte wordt mede bepaald door de bredere sociale structuur, die de sociale behoefte aan een bepaalde dienst vormt en dus ook het potentieel en actueel publiek van een bepaalde professie. Deze wordt op haar beurt medegevormd door bijvoorbeeld de economische ontwikkeling, de grootte van het nationaal inkomen, de inkomensongelijkheid, de gemiddelde levensstandaard en de klassenstructuur. Larson beklemtoont in haar analyse dat de professies en de meeste professionals minder macht hebben dan doorgaans wordt aangenomen. Het feit dat zij, meer dan de andere hier geciteerde auteurs, naar het model van het ingenieursberoep refereert, zal aan deze uitspraak wel niet vreemd zijn. Professies zouden er in de moderne samenleving niet in slagen om status in macht en autonomie te vertalen. Wat ze het 'professional project' noemt - de bekommernis om een hoge sociale status tot stand te brengen - versterkt de dominante bourgeois-ideologie. Het doet de professies geloven nog enige autonomie te bezitten. "They think they have discretionary power when, in fact, they command only 'powerless' discretion" (Larson, 1977 : 237).

B. Kritische bespreking

Uit het voorgaande blijkt een duidelijk parallellisme in de behandeling van

het professiefenomeen, al loopt de evaluatie hiervan sterk uiteen. Er zijn ook gemeenschappelijke tekorten. We sommen er drie op.

In het functionalisme en in het marxisme leidt het systeemdenken tot een verwaarlozing van het actief en creatief optreden van groepen die het veranderingsproces mede constitueren. In het functionalisme zoekt men naar een constellatie van voornamelijk culturele factoren die de verandering verklaren. Giddens merkt in verband met Parsons op :

"History is moved, societies change, under the guiding direction of cultural values, which somehow change, independently of other elements in the structure of the social system, and exert a 'cybernetic' control over them" (Giddens, 1977 : 242).

Geringe aandacht voor het sociaal geconstitueerd zijn van het veranderingsproces, karakteriseert niet alleen Parsons' denken maar ook dat van andere functionalisten. Zij gaan bv. uit van een algemene maatschappelijke consensus omtrent de sociale waarden van het systeem en verliezen uit het oog dat een bepaald waardenpatroon steeds sociaal gevormd en verankerd is. De ontwikkeling van de cognitieve rationaliteit is geen automatisch verlopend proces. De deskundigheid van de beroepsgroep, één van de kernvariabelen van de functionalistische analyses, is ook een resultante van de sociale verhoudingen binnen het beroep. Deze kan daarbij sociaal gebruikt worden door de beroepsgroep of een deel ervan om de eigen positie te versterken, de toegang tot het beroep te bemoeilijken, het inkomen en het prestige te verhogen. In het marxistisch denken is het kapitalistisch systeem determinerend voor de positie van de professies, de professionele organisatie en het professioneel gedrag. De positieve waardering van de evenwichtshandhavende rol van de professies wordt vervangen door een negatieve omdat hierdoor het aan de oppervlakte komen van de inherente contradicties van het systeem zou worden afgeremd.

De beheersingsbenadering biedt wel ruimte voor een meer dynamische analyse en dit betekent ongetwijfeld een belangrijke stap vooruit. Maar hiermee zijn alle problemen nog niet opgelost. Zo bv. wordt beroepsvereniging al te gemakkelijk geïdentificeerd met het abstracte begrip beroep. Dit heeft ondermeer een té eenzijdige aandacht voor de belangenbehartiging tot gevolg. Daarenboven is de verleiding groot om eenzelfde actor, nl. de professie, te zoeken achter disparate en onafhankelijk van elkaar evoluerende fenomenen zoals bijvoorbeeld de veranderingen in de opleiding, in de deskundigheid en in de wettelijke

erkenning van een beroepsmonopolie. Met andere woorden, de structurele verscheidenheid en de interne differentiatie binnen een beroep verdwijnen uit het blikveld of worden gereduceerd tot een niet geëxplorëerde noch gebruikte tegenstelling tussen de professionele elites en de gewone beroepsbeoefenaren. De interne dynamiek wordt onvoldoende onderzocht en een interessante verklaringsbron niet aangeboord. De auteurs analyseren verder onvoldoende de mate waarin de professies de nagestreefde doelstellingen ook feitelijk bereikten. Niet de belangenbehartiging als dusdanig vraagt immers om verheldering maar wel de omstandigheden die het succes hiervan medebepaalden. Voorts heeft men nogal eenzijdig oog voor de invloed die groepen direct op het beleidsproces kunnen uitoefenen. Men gaat echter voorbij aan het feit dat het overheidsoptreden een stimulus voor verandering kan zijn. Noch de constituerende rol van de concurrenten - men besteedt trouwens onvoldoende aandacht aan de beroepen die niet in het kader van de vooropgestelde professionele dominantie passen - en van de afnemers, noch de dynamische interactie tussen de evolutie van de bredere contextuele variabelen en de wijzigingen in de professionele organisatie worden voldoende geanalyseerd. De aandacht is al te exclusief gericht op de activiteiten van 'de professie'. Hiermee komen we bij een volgende kritiek.

De genoemde benaderingen worden beheerst door de concepten overheidsinterventie en professionele autonomie en door de veronderstelling dat er tussen beide een omgekeerd evenredige relatie bestaat, d.w.z. meer interventie betekent minder autonomie (Johnson, 1982 : 186-208). Het historisch proces is dus op voorhand gegeven.

Binnen het functionalisme en ook binnen de beheersingsbenadering, zij het genuanceerder, is de geschiedenis van de professies een proces van weerstand tegen toenemende staatsinterventie. De autonomie wordt er gegarandeerd door de complexiteit en de esoterische natuur van de beroepsdeskundigheid of -techniek, m.a.w. door datgene wat de essentie van een professie uitmaakt. De autonomie van een beroep is veilig zolang het beroep vrij is van de technische evaluatie door de staat (Freidson, 1970 : 45). De eigen bijdrage van de beheersingsbenadering lag o.m. hierin dat het actief gebruiken van de professionele deskundigheid en techniek ter verovering of ter behoud van de professionele autonomie onderstreept werd.

Binnen de marxistische benaderingen staat de idee van groeiende staatsinterventie centraal. De voornaamste variatie op dit gemeenschappe-

lijk thema ligt in de plaats die binnen het staatsapparaat aan de professionals toegekend wordt. Zijn zij de vertegenwoordigers, de agenten van dit controleapparaat of zijn ook zij ondergeschikt aan het bureaucratisch gezag ?

In alle benaderingen laat de empirische onderbouw te wensen over. Dit is opnieuw het duidelijkst in de functionalistische en de marxistische richting. Hier slaagt men er niet in logische en historische analyses gescheiden te houden. In verband met Parsons schrijft Abrams dat zijn a priori kennis van de functionele vereisten van het systeem hem overdreven ongeduldig maakt wanneer het erop aankomt historische relaties vast te stellen. Zijn behandeling van de geschiedenis is dan ook misleidend en zeer selectief. Het functionalisme kan men in zekere zin beschouwen als een zelf-genererend conceptueel universum dat zijn begrippen oplegt aan de empirische gegevens eerder dan in continue dialoog hierbij te treden (Abrams, 1982 : 127). Het zelfde probleem stelt men bij de marxistische analyses vast. Larkin stelt terecht dat "the processes of professional monopoly may be linked to the growth of capitalism, but a number of questions about the 'whole' and the 'parts' still remain" (Larkin, 1983 : 12). Het wordt empirisch niet aangetoond hoe het gezondheidssysteem in het algemeen of de professies in het bijzonder door de behoeften van het privé-kapitaal beïnvloed worden. Vanuit de overtuiging dat "a first step to render professions intelligible is to reflect on their historical origins" richtte de beheersingsbenadering het onderzoek sterker op macrosociologische en historische vragen. De wijze waarop de historische gegevens gebruikt worden, is echter evenzeer problematisch. Veel meer dan illustraties van vooraf uiteengezette stellingnamen met selectief gekozen voorbeelden op basis van secundair materiaal vindt men er niet. Door al te zeer vast te houden aan het initiële uitgangspunt neigt men ook hier ertoe bepaalde relevante ontwikkelingen over het hoofd te zien en de realiteit zo te reduceren dat deze past in het vooropgestelde schema.

Samenvattend kan men stellen dat in de gangbare benaderingen van de professies ofwel het hoofdaccent ligt op het systeem, op de bepalende invloed van culturele en/of structurele factoren ofwel op het actief en door eigenbelang geïnspireerd optreden van groepen, waarbij het feit dat deze activiteiten binnen structureel bepaalde limieten verloopt, ondergewaardeerd wordt. In ieder geval, komt de wisselwerking tussen structuur en actie onvoldoende tot zijn recht. Voorts is ook de zwakke empirische onderbouw een gedeeld probleem. Men mag, zelfs van een werk dat eerder historiografie gebruikt dan schrijft, niet aanvaarden dat

de theoretische uitspraken tegengesteld zijn aan de feiten. Evenmin mag men blijvend veronachtzamen de hypothesen te testen en op historisch onderzoek te baseren. De problemen in verband met de empirische basis van de professietheorieën houden deels verband met de omvang van de onderzoeksproblematiek. Een zeer brede vraagstelling kan slechts aan de hand van illustratieve voorbeelden behandeld worden, waarbij de kwaliteit van het empirisch materiaal medebepalend zal zijn voor de kwaliteit van de theorieconstructie.

C. De nieuwe wegen van de professietheorie

1. In de inleiding schreven we reeds dat volgens Freidson het evaluatief karakter van het professiebegrip dé grote rem op de theorieontwikkeling is. 'Professie' is geen homogene klasse, geen logisch exclusieve conceptuele categorie, maar een intrinsiek ambigu concept. Vooruitgang is volgens hem op twee manieren mogelijk.

Men kan het professiebegrip als 'folk-concept' behouden mits een duidelijke aanpassing van de onderzoeksmethode. Meer bepaald zou een aantal beroepen, die professies genoemd worden, gedetailleerd bestudeerd moeten worden. De onderzoeksstrategie zou niet langer algemeen maar bijzonder zijn, met andere woorden : beroepen zouden bestudeerd worden als individuele empirische gevallen eerder dan als specimen van een bepaald algemeen concept. Precies omdat de bijzondere karakteristieken van de bestudeerde beroepen in het licht gesteld worden en niet het geringe aantal gemeenschappelijke kenmerken dat aan een bepaald ideaaltypen of gesimplificeerd model beantwoordt, zou rijkere en meer gevarieerde kennis het resultaat zijn. Zo zou de basis voor deugdelijke vergelijkingen tussen verschillende beroepen, landen en perioden gelegd worden. Het belang hiervan werd in dezelfde bundel ook door Rueschemeyer, een ander bekend theoreticus inzake professies, onderstreept (Rueschemeyer, 1980 : 38-58).

Gedetailleerd onderzoek van beroepen, die zich professies noemen, is nuttig en noodzakelijk maar het heeft volgens Freidson slechts een beperkte theoretische draagwijdte en kan slechts tot zeer bescheiden generalisaties leiden. Zijn tweede strategie heeft een abstracter karakter en is gericht op de ontwikkeling van concepten met algemene reikwijdte die niet langer tijd- en plaatsgebonden zijn. Maar dit betekent het opgeven van de exclusieve interesse in het professiefenomeen en de oriëntatie naar de analyse van beroepen in het algemeen. Freidson stelt

dit als volgt :

"The option that can lead to a coherent and systematic method of analysis is one that requires forsaking the attempt to treat profession as a generic concept and turning instead to formulating a generic conception of occupations within which we can locate analytically the particular occupations that have been labelled professions (...). In order really to move beyond the folk concept one must ask on the grounds of some reasoned theoretical stance what the features are by which one may usefully and consequentially distinguish among occupations in general and the processes through which they develop, maintain themselves, grow and decline. On the basis of such features one could distinguish theoretically significant groupings or types of occupations and occupational processes by which historically defined occupations, including professions, could be classified and understood" (Freidson, 1983 : 20 en 31).

De waarde van het begrippenapparaat zou blijken uit zijn vermogen om de omstandigheden van een verscheidenheid van historische beroepen, welke ook hun etiket in een bepaald land of in een bepaalde periode moge geweest zijn, te ordenen en te verklaren. Een flexibel stel van concepten inzake beroepen zou dan komen in de plaats van de huidige conceptuele armoede, die voortvloeit uit het gebruik van simplistische dichotomieën of continua, zoals professie en non-professie.

Freidson sluit zich hier klaarblijkelijk aan bij vaker geuite kritieken op het evaluatief karakter van het professiebegrip (4). In 1973 schreef Mok dat het grote probleem met het begrip 'professie' was dat het tegelijkertijd als symbool van een hoge sociale status en een geprivilegieerde elitepositie en als analytisch instrument gebruikt werd. Hij was van oordeel dat het professiebegrip als sociologisch begrip verlaten moest worden en dat het voor de ontwikkeling van de beroepensociologie belangrijker was het beroepsbegrip theoretisch te verfijnen en te operationaliseren (Mok, 1973 : 45-48). Freidson is hier dus bepaald niet origineel.

Het belang van gedetailleerd onderzoek van beroepen, die zich professies noemen, en vooral van de verbreding van het onderzoekskader van professies naar beroepen kan niet genoeg onderstreept worden. De ge-

zondheidssector, waar de dominante medische professie geconfronteerd wordt met de opkomst van talrijke nieuwe beroepen, die om erkenning vragen, biedt in dit verband een interessant oefenterrein.

2. Wij willen echter een stap verder gaan. Niet alleen 'professie' maar ook 'beroep', 'overheid', 'afnemers' en 'concurrenten' zijn inherent evaluatieve begrippen met een veranderend historisch karakter. De volgende opmerking van de prominente Engelse historicus Thompson lijkt me in dit verband relevant :

"Over historical time the real content of these categories has changed so profoundly as to impose upon the historian extreme care in their employment, just as, over the same period, "science" has changed from magic to alchemy to science to technology - and sometimes to ideology" (Thompson, 1978 : 287).

Het medisch beroep van de 19de eeuw wordt niet alleen door het medisch beroep van de 18de eeuw bepaald maar ook door de transformaties van de context waarbinnen het zich situeert. De Franse historicus Veyne, waaraan deze ideeën ontleend zijn, gebruikt in dit verband het beeld van de kaleidoscoop, waarbij veranderende patronen ook telkens veranderende posities van de samenstellende deeltjes inhouden. Hij schrijft :

"La médecine du XIXe siècle ne s'explique pas à partir d'Hippocrate et en suivant le fil du temps, lequel n'existe pas : il y a eu remaniement du kaleidoscope et non continuation d'une croissance; 'la' médecine à travers les âges n'existe pas : il y a eu seulement des structures successives dont chacune a sa génèse laquelle s'explique en partie par les transformations de la structure médicale précédente et en partie par les transformations du reste du monde, selon toute probabilit ; car pourquoi une structure s'expliquerait-elle entièrement par la structure précédente ? (P. Veyne, 1978 : 231).

De plaats en de betekenis van een beroep wordt in de eerste plaats bepaald door de context waarbinnen het functioneert, door de betekenis van de geneeskunde en van de gezondheidszorg. Hetzelfde geldt uiteraard voor de andere begrippen. Wanneer men bv. stelt dat de overheid of de sociale elites omwille van gelijklopende belangen de aanspraken van het medisch beroep steunen, dan mag men niet vergeten dat de overheid

in de vroege 19de eeuw een heel ander karakter had dan de overheid aan het einde van de 19de of in de 20ste eeuw. Hier gaat het niet langer om de vermenging van de symboolwaarde en de analytische waarde van het professiebegrip. Tijd en ruimtelijke bepaaldheid van begrippen wordt evenmin als een hinderpaal voor de theorievorming beschouwd. Het komt er integendeel op aan tijd- en ruimtegebonden modellen van beroepsbeheersing op het spoor te komen. Freidsons tweede strategie om de professiesociologie uit het slop te halen, namelijk de ontwikkeling van concepten met algemene reikwijdte die niet langer tijd- en plaatsgebonden zijn, lijkt me weinig perspectieven te bieden. Immers indien men de ontwikkeling van de beroepenstructuur niet alleen wil beschrijven maar ook verklaren, kan men zich niet op een hoog niveau van abstractie bewegen omdat een proces verklaren noodzakelijkerwijze in termen van een wisselwerking tussen structuur en actie dient te gebeuren.

Hieruit kan men wel tendensen, patronen en structuren, met een essentieel heuristische functie voor verder onderzoek afleiden. Het risico bestaat echter dat men structuur van actie gaat scheiden en zo komt tot een opeenvolging van structuren los van de creatie hiervan in de actie en zodoende vervalt in het euvel van de functionalistische en de bestaande marxistische benaderingen van de professies. Een abstracte theorie kan een nuttige descriptieve functie hebben. Het kan echter betwijfeld worden of een dergelijk conceptueel schema veel hulp zal bieden bij de verklaring van historisch gelokaliseerde gebeurtenissen of categorieën van gebeurtenissen. Wat kan een fundamenteel a-historisch model bijdragen tot het begrip van processen die essentieel historisch zijn (Abrams, 1982 : 222)?

3. Welke consequenties heeft het voorgaande nu voor het onderzoek ? Vooreerst dient de aandacht erop gevestigd te worden dat de coördinaten van het m.i. meest bruikbare model, de beheersingsbenadering, nog grondig bestudeerd moeten worden. We sommen enkele mogelijke onderzoeksvragen op.

Om na te gaan of en in welke mate het medisch beroep in de 19de eeuw autonoom was, dient men ondermeer de tewerkstellingssituatie van de artsen nader te bestuderen. Was werken in dienstverband dan wel zelfstandige arbeid de regel ? Hieraan moet een analyse van de inkomenssituatie gekoppeld worden. Zelfstandige tewerkstelling in economisch zeer moeilijke omstandigheden leidt immers tot afhankelijkheid van de potentiële werkgevers en van het cliënteel. Het mag betwijfeld

worden of de tewerkstellingssituatie van de geneesheren in het 19de eeuwse België door autonomie gekarakteriseerd werd. Talrijke artsen kregen een (karig) salaris van weldadigheidsbureaus en mutualiteiten. De onderlinge concurrentie voor dergelijke betrekkingen hield de honoraria laag. Of de geneesheren de inhoud van hun werk en de arbeidsomstandigheden konden controleren dient nog onderzocht te worden.

In de medische beroepspers werd het gebrek aan controle in ieder geval aan de kaak gesteld. Geneeskundigen zouden geweerd worden omdat zij teveel vernieuwingen wilden invoeren, om hun gebrek aan ervaring in beheersaangelegenheden of gewoon omdat het onmogelijk was om ondergeschikten in beheersposities te benoemen (Schepers, 1983 : 356). Weldadigheidsbureaus en mutualiteit poogden ook de kostprijs van de medische verzorging te drukken en schrokken er in bepaalde gevallen niet voor terug tussen te komen in het therapeutisch optreden van de behandelende arts. Men kan echter argumenteren dat de tewerkstellings-situatie van professionals geen goede indicator is voor de autonomie van een beroep is (Freidson, 1984 : 1-20).

Karakteriseerde autonomie het medisch beroep dan als beroep in de zin dat alleen artsen het recht hadden om andere artsen te controleren ? Nemen we voorlopig aan dat het bestaan van Provinciale Geneeskundige Commissies in de 19de eeuw in deze richting wijst. De Commissies waakten over de naleving van de geldende wetten en reglementen inzake de uitoefening van de geneeskunst, de volksgezondheid en de hygiëne. Alleen geneeskundigen maakten deel uit van deze commissies. In tegenstelling tot de samenstellingswijze van de collegia medica uit het Ancien Régime en van de later opgerichte Orde van Geneesheren, werden de leden van de Provinciale Commissies niet door het verzameld medisch corps verkozen maar in eigen kring geselecteerd en vervolgens door de koning benoemd. Voor de 19de eeuwse beroepsverenigingen ging het hier om een cruciaal verschil en terecht ! Immers wat doorslag geeft is niet dat de controle in beide gevallen in de handen van artsen ligt maar wel dat in het ene geval deze artsen als elite en overheidsambtenaren geïdentificeerd worden en in het andere geval als gelijken en confraters.

Deze nuance over het hoofd zien, is een essentieel gegeven uit het oog verliezen. Nog een voorbeeld. Uit historisch onderzoek in Engeland in de 17de eeuw blijkt een grote betrokkenheid van het medisch beroep op diverse commerciële activiteiten, die voornamelijk in de voedings- en dranksector gesitueerd waren (Pelling, 1983 : 32, 27-31). In de 19de eeuw

kwamen deze trouwens nog voor. Hoe belangrijk waren zij? Is het correct deze activiteiten als deviant te interpreteren of wordt men misleid door het ideaalbeeld van een professie dat altruïsme en niet-commerciële ingesteldheid postuleert? Men dient ook na te gaan hoe het inkomen, de markt en het prestige van het medisch beroep en andere beroepen zich tot elkaar verhouden. Van dominantie spreken heeft immers slechts zin wanneer men het medisch beroep in relatie brengt tot andere beroepen en andere maatschappelijke sectoren.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is het in het geval van het medisch beroep aangewezen het enge onderzoekskader, dat zich vooral op de laat-19de eeuwse en 20ste eeuwse professies richtte, te doorbreken (5). De socioloog mag dan nog voornamelijk in hedendaagse ontwikkelingen geïnteresseerd zijn, vanuit theoretisch oogpunt lijkt een exclusieve belangstelling voor recente evoluties niet verantwoord. Immers de betekenis van professie als een tijdsgebonden model van beroepsbeheersing kan slechts in alle duidelijkheid uit een vergelijking met vroegere en andere modellen van beroepsbeheersing blijken. Met betrekking tot de onderzoeksmethode zou ik de stelling van Thompson willen onderschrijven dat :

"When the materials are historical there is no difference whatsoever in the methodology appropriate to the sociologist and to the social historian (...) Whatever questions are brought to historical materials, historical procedures must be followed and the materials will bear only those questions which are historically relevant" (Thompson, 1976 : 3, 387-402).

We hebben boven beklemtoond dat de uitbouw van de professietheorie meer vraagt dan een gedetailleerd onderzoek van de professies zelf. De ontwikkeling van de professies vormt een integraal bestanddeel van een veranderende context. Johnson heeft hierop de aandacht getrokken in zijn analyse van de relatie tussen staat en professie.

"The developing relationship of professions to state helped to define the limits and potentialities of state powers, functions and capacities as well as conditioning the possibility of independent action by colleague networks" (...) "The professions are emergent as a condition of state formation and state formation is a major condition of professional autonomy where such exists" (Johnson, 1982).

Johnson raakt echter slechts een deel van het probleem aan. Een onderzoek van de onderlinge wisselwerking en beïnvloeding tussen staatsvorming en beroepsvorming is slechts een aspect van een bredere contextuele analyse, die nochtans vereist is om de veranderende betekenis van beroep en eventuele in tijd en in de ruimte bepaalde beroepsmodellen op het spoor te komen. Foucault bv. situeerde de professionalisering van het medisch beroep in de 18de eeuw tegen de achtergrond van een gezondspolitiek (Foucault, 1981 : 183-200). Deze was zelf het resultaat van verscheidene ontwikkelingen.

Hierbij vermeldt hij allereerst het losmaken van de geneeskunde als collectieve taak van de technieken van de armenzorg. In deze door overwegingen van nuttigheid ingegeven differentiëring van de armoede begon zich het probleem van de ziekte tegen de achtergrond van de eisen van de arbeid en de noodzaak van de produktie af te tekenen. Het ontstaan van een gezondspolitiek moet vervolgens met een veel algemener verschijnsel in verband gebracht worden, namelijk het proces dat het 'welzijn' van de maatschappij tot één van de voornaamste doelen van de politieke macht heeft gemaakt. De idee won veld dat de staat, naast haar klassieke bevoegdheden inzake politie, justitie, leger, financiën en het buitenland instond voor bijvoorbeeld het onderwijs, de gezondheidszorg en de bijstand aan minderbedeelden. Op domeinen die voorheen aan het privé initiatief werden overgelaten, poogde men nu in toenemende mate een administratieve voogdij op te leggen. Eén van de fundamentele beweegredenen voor dit interventionisme was het vergroten van de efficiëntie en de zelfgenoegzaamheid van de staat (Schepers, 1983 : 75 e.v.).

Volgens Foucault moet de steeds belangrijker plaats van de geneeskunde in de bestuurlijke structuur en in de machtsmachinerie tegen deze achtergrond begrepen worden. Dit voorbeeld verduidelijkt het volgende. Vooreerst veranderde de positie en de rol van het medisch beroep als gevolg van de wijzigingen in de bredere context, de verschuivingen in de betekenis van ziekte en gezondheid, de sociaal-economische omstandigheden, de technische mogelijkheden enzovoort. Vervolgens is het duidelijk dat het medisch beroep uit deze nieuwe ontwikkelingen poogde voordeel te halen. Maar het nam niet de leiding. Het werd evenzeer gestuurd als dat het zelf stuurde. De krachten, die in het spel zijn, gehoorzamen niet aan een bepaalde bestemming of aan een bepaalde mechaniek. Zij manifesteren zich niet als de opeenvolgende vormen van een primordiale intentie en zij hebben evenmin de allure van een resultaat. Er is geen eeuwige teleologische illusie van een beroep dat naar monopolie, autonomie en dominantie streeft. Veyne schrijft : "nous prenons l'aboutis-

sement pour un but, nous prenons l'endroit où va de lui-même s'écraser un projectile pour une cible intentionnellement visée (Veyne, 1978 : 219). Het gevaar van teleologisch denken is vooral groot, wanneer men een probleem, zoals professionalisering, bestudeert in de plaats van een instelling, zoals bv. de Académie Royale de Médecine of de faculteit geneeskunde. De studie van een probleem veronderstelt immers noodzakelijkerwijze een selectie van de gegevens in functie van een bepaalde vraagstelling. Het risico van willekeur en ongefundeerde interpretaties neemt echter af in de mate dat de historische basis steviger wordt. Een diachronische analyse van een probleem is noch onmogelijk noch overbodig, maar vereist een evaluatie van het relatief gewicht van de diverse analyse-eenheden : m.a.w. zij moet aangevuld worden met een synchronisch onderzoek. Dit brengt ons tot een laatste opmerking. De ontwikkeling van een professietheorie is een moeizame onderneming, die veel onderzoek op diverse terreinen vraagt. Men kan Leonards woorden in dit verband gebruiken "il faudrait une escouade d'historiens pour épłucher la somme des interprétations que nous offre (la théorie). Elle embrasse plusieurs siècles et presque tous les domaines (Leonard, 1980 : 10). Het is niet toevallig dat de verwijzing naar de brede context, waarbinnen professies zich ontwikkelen, gebeurt in termen van rationalisering, industrialisering, democratisering, verstedelijking en bureaucratisering en men zich vervolgens bescheiden terugplooit op de analyse van het beroep als dusdanig.

BESLUIT

Is de professietheorie op nieuwe wegen ? Voorlopig nog niet. Freidson geeft weliswaar twee belangrijke aanbevelingen maar andere onderzoekers hadden deze reeds vòòr hem geformuleerd. Bovendien betekent de verbreding van het onderzoekskader van professies naar beroepen niet het opgeven van een evaluatief begrip voor een generisch concept, zoals hij lijkt te suggereren. De problemen inzake de theorieuitbouw blijven dan ook grotendeels onveranderd. Dé grote rem op de theorievorming ligt m.i. niet in de ambiguïteit van de concepten maar in het gebrek aan gedegen empirisch onderzoek. Nauwkeuriger onderzoek zal uiteraard niet leiden tot een consensus op theoretisch vlak maar wel tot conceptuele uitzuivering en een meer gesofisticeerde theoretische reconstructie. Men zou moeten komen tot een wederzijdse accommodatie van theorie en onderzoek door middel van modellen die zowel complexer zijn in hun conceptuele structuur als specifiek in hun empirische referentie.

SAMENVATTING

In dit artikel werden enkele aanbevelingen van Freidson inzake theorievorming en onderzoek over de professies in het licht van de bestaande theoretische benaderingen en hun lacunes bestudeerd. Er wordt beklemtoond dat niet alleen het begrip professie maar ook de andere centrale concepten uit de professietheorie een tijd- en plaatsgebonden karakter hebben. Dit komt men slechts via nauwkeurig empirisch c.q. historisch onderzoek op het spoor. De sociologie van de professie heeft op dit ogenblik niet zozeer abstracte theorieën nodig, dan wel meer en beter empirisch onderzoek.

SUMMARY

In this article some recent recommendations by E. Freidson concerning theory and research into professions are commented upon, taking into account the development of sociological thinking in this field in the postwar period. It is stressed that not only 'profession' is a changing historical concept but also 'government', 'client' and so on. Their historical character precludes the hope of any widely accepted definition of general analytic value. At this moment the sociology of the professions needs careful empirical and historical research more than abstract theories for its development.

NOTEN

- (1) Op de minder belangrijke kenmerkbenadering gaan we hier niet in. Voor informatie zie R. SCHEPERS, "De medische professie", in Y. Nuyens (red), Sociologie en Gezondheidszorg, Antwerpen, 1982, p. 124 en R. SCHEPERS, De opkomst van het Belgische medisch beroep. De evolutie van de wetgeving en de beroepsorganisatie in de 19de eeuw, doctoraal proefschrift, K.U.Leuven, Departement Sociologie, 1983, p. 4 e.v.
- (2) We rekenen o.m. de volgende auteurs tot de beheersingsbenadering : E. Freidson; J.L. Berlant; T. Johnson; N. Parry en J. Parry (volledige referenties in bibliografie); R. Bucher en A. Strauss, "Professions in process", American Journal of Sociology LXVI, (1961) 4, 325-334; R. Bucher, "Pathology : a study of social movements within a profession", Social Problems, X, (1962), 1, 40-51; H. Jamous en B. Peloille, "Changes in the French university-hospital system" in J.A. Jackson (ed.), Professions and Professionalization, Cambridge, 1970, 111-152.
- (3) Op monopolisatie als een middel tot versteviging van de marktpositie en daardoor tot sociale mobiliteit werd ondermeer gewezen door N. Parry and J. Parry, The rise of the medical profession, London, 1976; J. Berlant, op. cit. en A.L. Mok, "Professionalisering" in L. Rademaker (red.), Sociale Problemen, I. Sociale Ontwikkelingen, Aula 645, Utrecht, Het Spectrum, 1978, 77-93.
- (4) Zie bv. W. Habenstein, "Critique of 'profession' as a sociological category" The Sociological Quarterly, IV, (1963), 4, 291-300; H.S. Becker, "The nature of a profession", in H.S. Becker, Sociological work, Chicago, 1970, 87-103; J. Roth, "Professionalism : the sociologist's decoy" Sociology of Work and Occupations, II, (1974), 1, 6-23; D. Klegon, "The sociology of professions. An emerging perspective", Sociology of Work and Occupations, V, (1978), 3, 259-283.
- (5) R. Dingwall, "In the beginning was the work...". Reflections on the genesis of occupations", The Sociological Review, XXXI, (1983), 2, 605-624. Dingwall schrijft dat de veronachtzaming van de fundamentele vraag "wanneer is een beroep een beroep" in de sociologie van arbeid en beroep merkwaardig is. Hij wil hierop nader ingaan aan de hand van het ontstaan van het beroep van wijkverpleegster. Minstens even merkwaardig is, dat wanneer men dan

toch zijn aandacht richt op het ontstaan van beroepen men met tegenzin verder dan de 19e eeuw in het verleden teruggaat. Het is duidelijk dat dit voor het medisch beroep ronduit onvoldoende is.

BIBLIOGRAFIE

ABRAMS, P.,

1982 Historical Sociology, Open Books.

BERLANT, J.L.,

1973 Profession and monopoly. A study of medicine in the United States and Great Britain, Berkeley, University of California Press.

FREIDSON, E.,

1970 Profession of medicine, A study of the sociology of applied knowledge, New York, Professional Dominance. The social structure of medical care, New York.

FREIDSON, E.,

1983 "The theory of professions : state of the art", in R. Dingwall, P. Lewis (ed.), The sociology of the professions. Lawyers, doctors and others, Oxford sociol-legal studies, 19-38.

FREIDSON, E.,

1984 "The changing nature of professional control " in Annual Review of Sociology, X, 1-20.

FOUCAULT, E.

1981 "Gezondheidspolitiek in de achttiende eeuw", in Te Elfder Ure 30, XXVI, 1, 183-200.

GIDDENS, A.,

1977 Studies in Social and Political Theory, London.

GOLDSTEIN, J.

1983 "Foucault among the sociologists : the 'disciplines' and the history of the professions", History and Theory, XXIII, 2, 170-192.

GOODE, W.J.,

1957 "Community within a community : the professions", in The American Sociological Review, XXII, 2; April, 194-200.

GYARMATI, G.,

1978 "Notes for a political theory of the professions", 9th World Congress of Sociology, Uppsala, 12-18 August.

HUGHES, E.,

1975 "Professions", in G. Esland, G. Saleman, M.A. Speakman, People and work, Edinburgh, 249.

- JOHNSON, T.,
1972 Professions and power, London.
- JOHNSON, T.,
1977 "The professions in the class structure", in R. Scase (ed.), Industrial society, class, cleavage and control, London.
- JOHNSON, T.,
1982 "The state and the Professions : peculiarities of the British" in A. Giddens, G. Mackenzie (eds.). Social class and the division of labour. Essays in honour of Ilya Neustadt, Cambridge (U.P.), 186-208.
- KRAUSE, E.,
1977 Power and illness : the political sociology of health and medical care, New York.
- LARSON, M.S.,
1977 The rise of professionalism, A sociological analysis, Berkeley.
- LARKIN, G.,
1983 Occupational monopoly and modern medicine, London.
- LEONARD, J.,
1980 "L'historien et le philosophe. A propos de : Surveiller et punir; naissance de la prison" in M. Perrot (ed.), L'impossible prison. Recherches sur le système pénitentiaire au XIXe siècle, Paris, Seuil, 10.
- PARRY, N. and PARRY, J.,
1976 The rise of the medical profession, London.
- PARSONS, T.,
1939 "The professions and social structure", in Social Forces, XVII, 457-467.
- PARSONS, T.,
1968 "Professions", in The International Encyclopaedia of the Social Sciences, XII, 536-547.
- PARSONS, T.,
1971 The system of modern societies, New Jersey.
- PELLING, M.,
1982 "Occupational diversity : barbersurgeons and the trades of Norwich, 1550-1640", Bulletin of the History of Medicine, LVI, 4, Winter, 484-511; "Medical practice in the early modern period : trade or profession?" in Bulletin of the Society for the Social History of Medicine, 32, 27-31.
- RUESCHEMEYER, D.,
1980 "Professionalisierung. Theoretische Problemen für die vergleichende Geschichtsforschung", in Geschichte und Gesellschaft, VI, 3, 312-313.

RUESCHEMEYER, D.,

"Professional autonomy and social control of expertise", in R. DINGWALL EN P. LEWIS, op. cit., 38-58.

SCHEPERS, R.,

1983 De Opkomst van het Belgisch medisch beroep. De evolutie van de wetgeving en de beroepsorganisatie in de 19de eeuw, doctoraal proefschrift K.U.Leuven, Departement Sociologie, p. 4 e.v.

THOMPSON, E.P.,

1976 "On history, sociology and historical relevance", The British Journal of Sociology, XXVII, 3, 387-402.

THOMPSON, E.P.,

1978 The poverty of theory, London.

VEYNE, P.,

1978 Comment on écrit l'histoire. Essai d'épistémologie, Paris, Seuil, p. 231.